

Սերժ Սարգսյանի շնորհակալական խոսքից

Սերժ Սարգսյանը ընտրությունների ավարտից հետո ՀՀ կենտրոնական ընտրական շտաբում հանդես է եկել իր ընտրողներին, թիմին և ամբողջ հասարակությանն ուղղված շնորհակալական խոսքով. «Այս ընտրությունները մեկ անգամ ևս ապացուցեցին, որ մեր ժողովուրդն ամենապատասխանատու պահերին կարողանում է համախմբվել և ճիշտ որոշումներ կայացնել: Այս ընտրությունները ծանապարհի ընտրություններ էին, և հայաստանցիներն ընտրեցին դեպի ապահով Հայաստան ճանապարհը: Եվ ես երջանիկ եմ ու հպարտ, որ այդ ճանապարհին լինելու եմ յուրաքանչյուր հայաստանցու կողքին»:

ԵՆՈՐՀԱՎՈՐԵԼ Է ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՊՈՒՏԻՆԸ

ՀՀ նախագահական ընտրությունների նախնական պաշտոնական արդյունքների հրապարակումից հետո նախագահ Սերժ Սարգսյանին երեկ զանգահարել է Ռուսաստանի Դաշնության նախագահ Վլադիմիր Պուտինը: Տեղի ունեցած հեռախոսազրույցի ընթացքում նա շնորհավորել է Սերժ Սարգսյանին համոզիչ հաղթանակի կապակցությամբ. մաղթել հաջողություններ, իսկ Հայաստանին և բարեկամ հայ ժողովրդին՝ խաղաղություն, կայունություն և բարօրություն: ՌԴ նախագահը վստահություն է հայտնել, որ ՀՀ նորընտիր նախագահ Սերժ Սարգսյանի գլխավորությամբ հայ-ռուսական ռազմավարական դաշնակցային գործընկերությունը, տարեցտարի ամրապնդվող և խորացող երկկողմ հարաբերությունները կշարունակվեն նույն ոգով զարգանալ՝ ի նպաստ երկու երկրների և ժողովուրդների:

ՀՀ նախագահի մամուլ գրասենյակ

Փետրվարի 18-ին Հայաստանի քաղաքացիները վեցերորդ անգամ մասնակցեցին ՀՀ նախագահի ընտրության քվեարկությանը: Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովն ամփոփել է 1988 տեղամասերի նախնական արդյունքները, որոնք ներկայացրեց ԿԸՀ նախագահ Տիգրան Սուկույանը:

Հայաստանի նախագահի ընտրություններում հաղթող է ճանաչվել ՀՀ գործող նախագահ Սերժ ՍԱՐԳՍՅԱՆԸ:

Նախագահական ընտրությունների արդյունքների ամփոփումը տեղի կունենա փետրվարի 25-ին:

ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի և ՌԴ Միջուկային հետազոտությունների միացյալ ինստիտուտի միջև կնքվեց համագործակցության համաձայնագիր

2013 թվականի հունվարի 24-ին ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի (ՀՀ ԳԱԱ) և ՌԴ Միջուկային հետազոտությունների միացյալ ինստիտուտի (ՄՅՄԻ) (ք. Դուբնա) միջև կնքվեց համաձայնագիր գիտության, նորամուծությունների և կրթության բնագավառներում համագործակցության մասին: Համաձայնագիրը ստորագրեցին ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանը և ՄՅՄԻ-ի տնօրեն, Ռուսաստանի գիտությունների ակադեմիայի ակադեմիկոս Վիկտոր Մատվենը: Համա-

գործակցության ոլորտներն են՝ տարական մասնիկների ֆիզիկա, միջուկային ֆիզիկա, խտացված վիճակի ֆիզիկա, նյութաբանություն, նաոստեխնոլոգիաներ, էներգետիկա, տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ: Համաձայնագիրը նախատեսում է նշված բնագավառներում համատեղ հետազոտությունների զարգացման ուղղությամբ համադասված գործողությունների և փոխհամաձայնեցված միջոցների ձեռնարկումը, համատեղ գիտական խմբերի և կոլեկտիվների ստեղծումը և այլն:

Ինչպես հանդիպման ժամանակ նշեց ՀՀ ԳԱԱ նախագահ Ռադիկ Մարտիրոսյանը, դեռ խորհրդային տարիներից սկսած լավ նախադրյալներ կան համագործակցության համար: Հայ ֆիզիկոսները մասնակցում են ՄՅՄԻ-ի ծրագրերի իրականացմանը, գիտաժողովներին, փորձի փոխանակմանը: Ներկայումս ՄՅՄԻ-ում աշխատում են ՀՀ ԳԱԱ ինֆորմատիկայի և ավտոմատացման պրոբլեմների ինստիտուտի գիտնականներ: ՄՅՄԻ-ի տնօրեն Վիկտոր Մատվենը ներկայացրեց հեռանկարային գիտական

ուղղությունները, որոնք այժմ առաջնահերթային են ՄՅՄԻ-ի համար, և հայ գիտնականներին հրավիրեց մասնակցելու ինստիտուտի աշխատանքներին:

ՀՀ ԳԱԱ նախագահ Ռադիկ Մարտիրոսյանը Վիկտոր Մատվենին հրավիրեց մասնակցելու ՀՀ ԳԱԱ-ի 70-ամյակին նվիրված հորեյանական միջոցառումներին, որոնք տեղի կունենան 2013 թ. հոկտեմբերին:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական վերլուծական կենտրոն

Աբրահամ Այլիսի «Քարե երապներ»

«Դրուժբա նարոդով» ամսագրի անցյալ տարվա դեկտեմբերյան համարում տպագրվել է ադրբեջանցի նշանավոր գրող Աբրահամ Այլիսի «Քարե երապներ» վեպ-ռեպլիկան: Վեպը նվիրված է Ադրբեջանի Հանրապետությունում ապրած հայերին և ուղեկցվում է հետևյալ բնաբանով. «Նվիրվում է իմ հայրենակիցների հիշատակին, որոնք իրենց հետևից թողեցին անմոռ ցավ ու կսկիծ»:

Այս վեպը ոչ միայն ռեպլիկա է, վեպը նաև ապաշխարություն է: Ապաշխարանքը մի մարդու, որն անձամբ ծանոթ է ու տեսել է այն անասելի ցավն ու տառապանքը, որ ապրում է հայ մարդը՝ հիշելով Սուվաթիթը, Բաթումը... և Այլիս գյուղը, որտեղ 1937 թվականին ծնվել է վեպի հեղինակ Աբրահամ Այլիսին: Ի դեպ, Այլիսը արդեն թուրքացված պատմական Ագուլիսն է:

Աբրահամ Այլիսի նշանավոր վեպը քաղաքացիական

անօրինակ հերոսություն է, խիզախությունը մի մարդու, որը քաջատեղյակ է Ադրբեջանում իշխող բարբերին: «Քարե երապներ» վեպը անխնա մերկացնում է Ադրբեջանի ստահող պրոպագանդան՝ արիաբար ներկայացնելով ճշմարտությունը:

Աբրահամ Այլիսին զուգահեռներ է անցկացնում 1919 թվականին Ագուլիսի հայ բնակչության կոտորածի և Սուվաթիթի ու Բաթվի ջարդերի միջև:

Աբրահամ Այլիսին կատարել է այն, ինչ արդեն գրեթե հարյուր տարի չի ցանկանում անել Թուրքիան, չի անում Ադրբեջանը: Այլիսին ասել է ճշմարտությունը, դաժան, արյունոտ ճշմարտությունը, որը վաղուց պետք է ընդունեն անատոլիական և անդրկովկասյան թուրքերը:

...«Քարե երապներ»

➤1 Եվ ահա օրերս Այլիսիի հարցը բուռն քննարկումների է արժանացել Միլլի մեջլիսի զարմանալի նստաշրջանի անդրանիկ նիստում: Իշխող կուսակցության գործադիր քարտուղար, պատգամավոր Ալի Ահմեդովը առաջարկել է Այլիսիին զրկել ժողովրդական գրողի կոչումից և պետական պարգևներից: Նիզամի Ջաֆարովի կարծիքով հարկ է գրողին ...«զրկել քաղաքացիությունից, թող գնա Երևան և ինչ-որ մի եկեղեցում սպասավորի»: Նա միաժամանակ պահանջել է արգելել Այլիսիի գրքերի տպագրությունը Ադրբեջանում:

Այլիսիի դեմ արշավի արտաքին շղարշը «ազգային դավաճանությունն» է, գրողի «համակրանքը հայերի և հայկականի հանդեպ»: Որքան էլ որ քարոզչական առումով դա մեզ ավելի ընդունելի թվա, ստիպված ենք ենթադրել, որ բուն պատճառն այլ է: Վեպում Այլիսիին ստեղծել է Խորհրդային Ադրբեջանի առաջնորդի՝ Խազեթինի մռայլ-գրոտեսկային կերպարը: Ի դեմս նրա, կասկածից դուրս է, Իլիամ Ալիևը և իշխող

վարչախումբը ծանաչել են «համազգային առաջնորդ» Զեյդար Ալիևին:

Ըստ ամենայնի, սա է Այլիսիի դեմ հարձակումների

հիմնական դրդապատճառը, այն, որ գրողը Ադրբեջանում ծավալված վակխանալիայի համար, թելուզ անուղղակի, մեղադրում է Զեյդար Ալիևին, ակնարկում նրա և «Մեծ բեյ»-ի, ակնհայտորեն՝ Աբուլ ֆազ Էլչիբեյի, միջև գաղտնի կապերի, միասնաբար իրավիճակը սրելու և զանգվածներին վայրագությունների մղելու գործողությունների մասին:

«Եթե իմ դեմ այս ամենը շարունակվի, ես երկրից կհեռանամ», - լրատվամիջոցներից մեկին ասել է Աբրամ Այլիսիին: Նրան, ամենայն հավանականությամբ, կստիպեն, որ հեռանա: Կզրկեն կոչումներից, քաղաքացիությունից: Բայց ճշմարտացի էր նաև Այլիսիի քննադատներից մեկը, որի խոսքով՝ ...«այդ վեպը, ինչպես հայկական արձանագրությունները, այլևս ջնջել չի լինի»:

Ի դեպ, օրերս Աբրամ Այլիսիին հրավիրվել է Իլիամ Ալիևի գրասենյակ, որտեղ Ադրբեջանի նախագահը անձամբ գրողին հանձնեց իր հրամանագիրը՝ Աբրամ Այլիսիին ժողովրդական գրողի կոչումից և անհատական թոշակից զրկելու մասին: Տեղեկացնենք, որ բռնագրավվել է գրողին նվիրված առանձնատունը, բարձրաստիճան տղան և կինը հեռացվել են աշխատանքից: Զաջորդ քայլը, հավանաբար, կլինի նշանավոր գրողի վտարումը Ադրբեջանից:

Զեյդար օղու հերթական Լկեթուրյան առիթով

Այսօր իրար խառնված, քառսի վերածված աշխարհում իր իրավունքների մեջ է մտել նաև մտավոր համաձայնարակը, որի արդյունքում ամենուր մոռանում են մարդկության ձեռք բերած գիտական նվաճումներն անգամ: Այդպիսի նվաճումներից է նաև գենի, գենետիկայի մասին ուսմունքը, որ մոռացության է տրվել: Այսօր ո՞վ կարող է պնդել, թե ինքը կարող է գայլին խոտակեր դարձնել: Չի կարող: Գայլը աշխարհ է եկել միս խժռելու, արյուն խմելու համար: Եվ գիտական գենետիկայի կողքին ինչքան խոր ու համապարփակ է մարդկության դարավոր փորձից հանված ընդհանրացումը՝ «Կարմիր կովը կաշին չի փոխի», որը հաստատումն է գիտական գենետիկայի ձեռքբերումների:

Այսօր «Ժողովրդավարության ու մարդու իրավունքների» զուռնայի տակ պարող խելակորույս աշխարհը ցույց է տալիս, թե զարմացած է Հեյդար օղու հերթական սանձարձակությունից առանց կարողանալու հասկանալ, որ դա գենետիկորեն ժառանգված գործողություն է: Դեռևս 2500 տարի առաջ հույն Հերոդոտոսն է արձանագրել, որ այդ գենի մարդիկ իրենց հակառակորդին ոչնչացնում էին, կառավար մաքրում և օգտագործում իբրև զավաթ (Հերոդոտոս, 1986 թ., էջ 242): Այսօր եթե մեկը այդ գենի հիմքի վրա առաջացած ժողովրդների նախնիների նման բարբարոսությունները ի մի բերեր՝ ընդգրկելով նաև Չինգիզ խանի, Բաթու խանի, Լենկ Թեմուրի և մյուսների կատարածները և հասցնելով մինչև Աբդուլ Համիդի, Թալեաթի ու Աթաթուրքի գազանությունները, կհամոզվեր, որ գենը փոփոխության ենթակա չէ: Փակագծերում նշենք, որ Հունգարիան հիմնադրել է այդ գենի կրող Աթիլան, 5-րդ դարում:

Մարդակերության համարժեք գենետիկական այդ հատկանիշը անխաթար է մնացել ազերիությունը կեղծանվան տեր դարձած մարդկային այդ տեսակի մեջ ևս: Եվ եթե մեկը նեղություն կրեր և իրար մոտ բերեր հակառակորդի նկատմամբ նրանց իրականացրած հաշվեհարդարի ձևերն ու տեսակները, աշխարհը կտեսներ, որ նրանք անմրցակից են այդ բնագավառում: Բավարարվենք երկու միջադեպի հիշատակմամբ՝ շրջանցելով ավելի զարշեյիները:

Անցած դարի 70-ական թվականներին աշխատանքից հեռացված եվախցի մի տաքսու վարորդ շուկայում

հանդիպում է իրեն աշխատանքից հեռացնողին և կացնով կտոր-կտոր անում, ինչպես սովորական կենդանու: Նույն ժամանակներում Ղազախ-Կիրովաբադ գծի վրա աշխատող տաքսու վարորդներն էլ, խոսքները մեկ արած, բռնեցնում են իրենց գրպանները «մաքրող» ձանապարհային ոստիկաններից մեկին, մեքենայի անիվները օդ մղող գործիքը մտցնում հետույքը և օդ մղելով պայթեցնում նրան: Իսկ եթե վրեժխնդրությունը վերաբերի այլազգի մեկին, մանավանդ հային, նրանք կարող են դիմել մարդակերության անգամ:

Երբ անցյալ դարի երկրորդ տասնամյակի վերջերին արտաքին հզոր ուժերը դեռևս քոչվորական կյանքով ապրող այդ ցեղախմբերի համար պետություն ստեղծեցին, մանավանդ երբ 1920 թ. ապրիլի 28-ին Լենինը ստեղծեց Ադր. ՍՍՀ, հայտարարությունն ու հայերի նկատմամբ հաշվեհարդարը բարձրացան պետական քաղաքականության մակարդակի: Խորհրդայնացման ամիսը դեռ չլրացած՝ Նարիմանովը Ասադ Կարակին նշանակեց Ղարաբաղի Ռազմահեղափոխական կոմիտեի նախագահ: Վերջինս գաղտնի նամակ գրեց ցեղակիցներին, հայերի դեմ հաշվեհարդարը խրախուսելուն զուգահեռ պահանջեց, որ Զանգեզուրում գտնվող ռուս զինվորականներից մեկին սպանեն ու մեղքը բարդեն հայերի վրա: Նրա ծրագրով հայերին այնպիսի վիճակի մեջ պետք է դնեին, որ նրանց «քոչը» կտրվի այդ տարածքներից: Ամբողջ 70 տարի Բաքվի բոլշևիկամոսավթական կառավարությունն իրականացրել է այդ քաղաքականությունը, ամբողջ 70 տարի դարաբաղցին մաքառել է այդ մարդակեր քաղաքականության դեմ, մի քաղաքականություն, որով ազգային հերոս էր հռչակվում հային սպանող թուրքը:

Այս բնագավառում առաջին հրապարակային ազգային հերոս հռչակվեց 19-րդ դարի 80-ական թվականներին Անդրկովկասը դրդապատճառ ավազակապետ Ղազաղ Նաբին միայն այն բանի համար, որ նրա սպանվելը առնչվում էր հայ ժողովրդի հետ: Հերթական ավազակային թալանի համար Նաբու ավազակախումբը ցարական ոստիկանի հագուստով Նախիջևանի երկրամասում մտնում է հայկական մի գյուղ, ժողովրդին հավաքում ու փակում եկեղեցում և սկսում թալանը: Լուրը հասնում է դաշտերում աշխատող գյուղացիներին, ո-

րոնք գալիս են, գյուղից վռնդում ավազակներին: Բայց քանի որ ընդհարման ժամանակ սպանվել էր նաև ավազակախմբի սարսափ Նաբու կրտսեր եղբայրը, որի ահից թալանի կեսը վերցնում էին Նաբին և իր եղբայրը, մնացածը բաժանում էին ավազակախմբի մյուս անդամներին, այս անգամ պահանջում են հավասար բաժանում: Ծագած ընդհարման ժամանակ սպանվում է նաև Նաբին, որին և հետագայում բոլշևիկամոսավթականները դարձնում են Ադրբեջանի առաջին ազգային հերոսը:

Մենք չենք անդրադառնում 70 տարի իրականացրած հայերի սպանություններին Ադրբեջանում: Այդ մասին շատ շատերն են գրել: Բայց չենք կարող շրջանցել մի դեպք, որը կատարման իր նույն կալիությամբ գերազանցում է անգամ Ռամիլ Սաֆարովի կատարածին:

1965 թ. օգոստոսին մարզում իրականացվեց հայտնի ստորագրահավաքը՝ Ղարաբաղը Հայաստանին միացնելու պահանջով (Մարտունու շրջանում ստորագրահավաքը կազմակերպողը տողերիս հեղինակն էր՝ շրջանում աշխատող իր մանկության ընկերոջ ու գաղափարակցի՝ Նիկոլայ Ավագիմյանի հետ): Երեք օրինակով կատարված այդ ստորագրահավաքը հասցեագրված էր Մոսկվային, Երևանին ու Բաքվին: Դրանից անմիջապես հետո Բաքուն նոր թափ հաղորդեց մարդասպանություններին, որպեսզի ամենուր ստեղծի սարսափի մթնոլորտ: Կոլտնտեսականը գիշերավար էր կատարում դաշտում: Առավոտյան հերթափոխը գալիս է, տեսնում գործընկերները սպանված են: Նման բազմաթիվ դեպքեր մնում էին առանց բացահայտման ու անհետևանք: Բայց նրանց անհրաժեշտ էր այնպիսի հաշվեհարդար, որ սարսափ տարածեր ամենուր:

Այդ գործն իր ձեռքն է վերցնում դպրոցի դիրեկտոր, կուստոմսը գրպանում, իրականում գործ գայլերի ոհմակի գաղտնի անդամ, բանդիտ հոր արժանավոր զավակ, բանդիտ Արշադ Մամեդովը, որը մինչ այդ իրականացրել էր մի շարք անմեղ հայերի սպանություն: Հանցակից երկու տականքի հետ Արշադը ձանկում է խաղողագործական սովխոզի գյուղատնտեսի 9 տարեկան որդուն և այնպիսի գազանությունների դիմում, որ գազանն անգամ կամաչեր նման բաներից: Բռնաբարում են խեղձ տղային, սեռական օրգանները կտրում,

դնում բերանը, ականջներում ու գլխին մեխեր խրում, դուրս թափում աղիքներն ու հեռանում: Բայց այս անգամ նրանց չի հաջողվում պատասխանատվությունից խուսափել: Նրանց ձերբակալում են: Ավելի քան մեկուկես տարի գործը ձգձգելուց հետո շրջկենտրոնում դատելու փոխարեն դատը տեղափոխում են մարզկենտրոն՝ Ստեփանակերտ: Դա մի իսկական թուրքական դատավարություն էր, որի գրգռիչ լկտիությունն այնպիսի էր, որի ակնատեսներին: Իսկ երբ դատավճիռը հրապարակելուց հետո Արշադի կինը ի լուր ամենքի հայտարարում է՝ «Մի վախեցեք, ոսկու զորությամբ ձեզ ազատելու եմ գնդակահարությունից, նույն ոսկու զորությամբ էլ շուտով ձեր տանն եք լինելու», ավերից դուրս եկած ներկաները ոճրագործներին խլում են ոստիկանների ձեռքից, բենզինը վրաները լցնում ու վառում:

Արդյունքում երկու տասնյակ հայեր դատվում են՝ յոթի համար որոշելով մահապատիժ, մինչ այդ դատապարտված մի շարք հայեր այդ հողի վրա սպանվում են բանտերում: Իսկ ոճրագործներից մնացած մոխիրն էլ Մինիստրների խորհրդի նախագահ Ալիխանովի ու հոգևոր առաջնորդի գլխավորությամբ պետական մակարդակով արժանացնում են կառավարական թաղման՝ վրան «փառավոր» արձան կանգնեցնելով:

Իրար կողքի դնելով Ռամիլ Սաֆարովին ու Արշադ Մամեդովին, նախագահ Ալիևին ու վարչապետ Ալիխանովին՝ տեսնում ենք, որ զույգ կողմերի դերակատարները բարեխղճորեն հավատարիմ են մնացել իրենց գենետիկ կոդին: Գենետիկ այդ կոդի գերագույն արժեքն է մարդակերությունը՝ առանց միջոցների միջև խտրություն դնելու: Այնպես որ ավելորդ զարմանքի ու պատեպատ ընկնելու անհրաժեշտություն չկա: Մենք պետք է պատրաստ լինենք նման մարդակերություններին դիմակայելու համար, հանուն մարդու ու մարդկային պահպանման ամենա լինենք այդպիսիների նկատմամբ:

Արտաշես ՀԱՎՈՐՋԱՆՅԱՆ

ՀՀ ԳԱՍ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՅԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆ

Ներկայացնում է ՀՀ ԳԱՍ սփյուռքի բաժինը

Պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱՍ արտասահմանյան անդամ Տիգրան Զալիյանը ծնվել է 1963թ. նոյեմբերի 18-ին Երևանում, ինժեներների ընտանիքում. նրա ծնողները, ի դեպ, եղել են համակուրսեցիներ:

Զալիյանը ավարտել է Երևանի Տոլստոյի անվան թիվ 128 դպրոցը: Հենց դպրոցական տարիներին դրսևորվեցին Տիգրանի նախասիրությունները՝ մաթեմատիկա, ֆիզիկա: Դրան հավելվեց նաև ծնողների ակնհայտ ազդեցությունը, և 1980թ. Տիգրան Զալիյանը որոշեց բարձրագույն կրթություն ստանալ Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտում, որն էլ ավարտեց 1985թ.՝ գերազանցությամբ դիպլոմով:

Դիպլոմային աշխատանքը գրելու ժամանակ, ճակատագրի բերումով նա մեկնում է ԽՍՀՄ գիտությունների ակադեմիայի կենսաֆիզիկայի ինստիտուտ՝ Պուշկինո քաղաք՝ կենսաֆիզիկական հետա-

ծույթների և կենսաքիմիական բաղադրությունների կարևոր ֆիզիկական և քիմիական հատկությունները, իսկ մագիստրոսներին և ասպիրանտներին դասավանդում է մոլեկուլային կենսաֆիզիկա:

Այսօր նրա ղեկավարությամբ պաշտպանել են գիտությունների յոթ թեկնածուներ. մագիստրոսների քանակը անգամ չի հիշում: Տիգրան Զալիյանը գրախոսվող ամսագրերում հրապարակել է 70-ից ավելի գիտական հոդվածներ:

Հայաստանի հետ Տիգրան Զալիյանը գիտական լուրջ կապեր ունի: 2002թ., ժամանելով Հայաստան, նպատակ ուներ գտնել լաբորատորիաներ, որպեսզի սկսեին համագործակցության ծրագրեր: Բավական լավ արդյունք գրանցվեց ԵՊՀ ֆիզիկայի ֆակուլտետի մոլեկուլային ֆիզիկայի ամբիոնի հետ, որի արդյունքում շահեցին երկու դրամաշնորհ և աշխատեցին մինչև 2008թ.:

Այժմ համագործակցության նոր կապեր են ձևավորվում ՀՀ ԳԱՍ մոլեկուլային կենսաբանության (տնօրեն՝ Աննա Բոյաջյան) և ֆիզիոլոգիայի (տնօրեն՝ Նաիրա Այվազյան) ինստիտուտների հետ:

Զալիյանի անձնական նախաձեռնությամբ 2005 և 2010թթ. Հայաստանում (Ծաղկաձորում) կազմակերպվեցին միջազգային սիմպոզիումներ, որոնք բարձր են գնահատվել մասնագետների կողմից:

Նա անդամակցում է ամերիկյան քիմիայի, կենսաֆիզիկայի և սպիտակուցների ընկերություններին, մի շարք գիտական պարբերականների խմբագրական խորհրդի անդամ է:

Տիգրան Զալիյանը ամուսնացած է, ունի երկու որդի. ավագ որդին մասնագիտացում է պատմության, առավելապես հնէաբանության մեջ: Վերջերս Հայաստանում էր և մասնակցում էր հնագիտական պեղումների: Տիգրան Զալիյանը, բազմազբաղ լինելով հանդերձ, ջանում է չկտրվել համայնքային կյանքից և մասնակցում է համայնքային միջոցառումներին:

Հաշվի առնելով Տիգրան Զալիյանի գիտական, մանկավարժական, ինչպես նաև մայր հայրենիքի հետ սերտ կապերը՝ 2011 թվականին նա ընտրվել է ԳԱՍ արտասահմանյան անդամ:

Գնահատելով ԳԱՍ արտասահմանյան անդամ լինելու մեծ պատիվը՝ Զալիյանը ձգտում է էլ ավելի խորացնել համագործակցությունը ՀՀ գիտակրթական կազմակերպությունների հետ:

Գոհար ԻՍԿԱՆԴԱՐՅԱՆ
Պատմական գիտությունների թեկնածու,
դոցենտ, ՀՀ ԳԱՍ սփյուռքի բաժնի
գիտքարտուղար

Տիգրան ԶԱԼԻԿՅԱՆ

գտությունների հետ կապված սարքերի ծրագրավորման թեմայով հետազոտություն կատարելու: Այս նոր միջավայրում էլ նրա մեջ հետաքրքրություն առաջացավ արդեն ոչ թե սարքերի, այլ կենսաֆիզիկական հետազոտությունների և չափումների նկատմամբ:

Բուհը գերազանցությամբ ավարտելուց հետո Տիգրան Զալիյանը ընդունվեց ասպիրանտուրա՝ ԽՍՀՄ գիտությունների ակադեմիայի կենսաֆիզիկայի ինստիտուտում՝ Պուշկինո քաղաքում:

1990թ. նա հաջողությամբ պաշտպանեց գիտական թեզը պրոֆեսոր Արմեն Սարվազյանի ղեկավարությամբ «Կենսաբանական նյութերի լուծույթներում ոչ գծային ակուստիկական հատկությունների և թերմոդինամիկական բնութագրերի որոշման մեթոդի զարգացում» թեմայով:

1990թ. Տիգրան Զալիյանը մեկնեց Գերմանիա, աշխատեց Մաքս Պլանկի անվան կենսաֆիզիկական քիմիայի ինստիտուտում: Սեկ տարի անց նա վերադարձավ հայրենիք՝ Հայաստան, և 3 տարի աշխատեց Երևանի բժշկական ինստիտուտի բժշկական և կենսաբանական ֆիզիկայի ամբիոնում՝ որպես ավագ գիտաշխատող:

1992թ. երիտասարդ գիտնականը հրավեր ստանալով ԱՄՆ-ի Միչիգանի համալսարանից, մեկնեց ԱՄՆ՝ բնավ մտադրություն չունենալով մնալ օտար հողում: Ինը ամիս անց գիտնականը, վերադարձավ հայրենիք:

Սակայն Հայաստանում աշխատանքային բավարար պայմանների բացակայության և ԱՄՆ-ից աշխատանքային առաջարկների առկայության պարագայում Տիգրան Զալիյանը վճռեց մեկնել Միացյալ Նահանգներ՝ մասնագիտության մեջ նորանոր հաջողություններ արձանագրելու ակնկալիքով:

1992թ. նա արդեն աշխատում էր Միացյալ Նահանգների Նյու Ջերսիի Ռաթգերս նահանգային համալսարանի քիմիայի բաժանմունքում: Գրեթե հինգ տարի աշխատելով համալսարանում՝ ստացավ դոցենտի կոչում: Սակայն ավելի ինքնուրույն աշխատանք կատարելու համար դիմեց այլ համալսարաններ: 1997թ. նա հրավեր ստացավ Կանադայի Տորոնտոյի համալսարանի դեղագործական ֆակուլտետից, որտեղ աշխատելով տասը տարի՝ 2007թ. ստացավ պրոֆեսորի կոչում: Զալիյանը համալսարանում դասավանդում է դեղագործական քիմիա առարկան, որի հիմնական խնդիրն է ուսանողներին բացատրել դեղերի, դեղորայքային լու-

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՍՏԱԵՐՋԱՆ՝ ՆՎԻՐՎԱԾ ՀԱՅ ԳՐԱՏՊՈՒԹՅԱՆ 500-ԱՄՅԱԿԻՆ

Հայ գրատպության 500-ամյակին նվիրված միջոցառումների շարքը լրացնելուն էր ուղղված ՀՀ ԳԱՍ պատմության ինստիտուտի կազմակերպած հանրապետական գիտական նստաշրջանը: Այն կրում էր «Հայ տպագրությունը դարերի միջով» խորագիրը: Գիտաժողովն ակադեմիայի հարկի տակ էր մեկտեղել հանրապետության տարբեր գիտակրթական ինստիտուտներում (ԳԱՍ պատմության և գրականության ինստիտուտներ, Երևանի պետական համալսարան, Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարան, Հայ-ռուսական (սլավոնական) համալսարան, Հայ մատենագիտության թվային գրադարան) աշխատող պատմաբաններին և բանասերներին:

2012 թ. դեկտեմբերի 25-ին ՀՀ ԳԱՍ պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճում տեղի ունեցավ գիտական նստաշրջանի բացումը: Բացման խոսքով հանդես եկավ պատմության ինստիտուտի տնօրեն, ՀՀ ԳԱՍ թղթակից անդամ Աշոտ Մելքոնյանը: Նա շեշտեց, որ, առանց հայ գրի ու գրատպության, համաշխար-

հային քաղաքակրթության մեջ մեր ժողովուրդը չէր ունենա իր պատվավոր տեղը. գրատպության գյուտով նոր դարաշրջան բացվեց հայ գրական մշակույթի պատմության մեջ: Այնուհետև ներկաներին ողջունեց ՀՀ ԳԱՍ ակադեմիկոս Վլադիմիր Բարխուդարյանը՝ ընդգծելով, որ գրատպությունը հնարավորություն տվեց, որպեսզի հայ մշակույթը, գիտությունը լայն ասպարեզ դուրս գան, տարածվի աշխարհով մեկ:

Գիտական նստաշրջանի առաջին նիստում զեկուցումներով հանդես եկան Բ. Գ. Դ. Ազատ Եղիազարյանը («Գրքի նշանակությունը Հայոց մտավոր-մշակութային կյանքում»), Բ. Գ. Դ. Ալբերտ Մուշեղյանը («Գիտությունների գյուտը և հայերեն առաջին փայտակերտ տառերը»), Բ. Գ. Դ. Սարգիս Մխիթարյանը («Նոր Զուղայի տպարանը»), Կ. Գ. Դ. Էմմա Կոստանյանը («Արևմտահայաստանի առաջին պարբերականը և նրա տպարանը»):

Հաջորդ երեք նիստերը տեղի ունեցան Կոտայքի մարզի Արզական գյուղում գտնվող ՀՀ ԳԱՍ գիտաժողովների տանը՝ 2013 թ. հունվարի 13-14-ին:

Հունվարի 13-ին տեղի ունեցած երկրորդ և երրորդ նիստերում զեկուցումներով հանդես եկան ՀՀ ԳԱՍ թղթակից անդամ Աշոտ Մելքոնյանը («Հայկական տպագրության աշխարհագրությունը XIX դարի առաջին կեսին»), Բ. Գ. Դ. Լենդրուշ Ալոյանը («Հայ տպագրությունը Հնդկաստանում (1640-1680 թթ.)»), Կ. Գ. Դ. Պետրոս Ստեփանյանը («Շամախու և Բաքվի հայ տպագրությունը»), Կ. Գ. Դ. Եղուարդ Դանիելյանը («Շուշիի տեղը հայ տպագրության պատմության մեջ»), Բ. Գ. Դ. Մարիամ Հովսեփյանը («Արևմտահայաստանում գրատպության պատմությունը»), Մերուժան Կարապետյանը («Հայկական գրադարանակազմի ծրագրերը»), Էլիզաբեթ Թադևոսյանը («Ամստերդամի հայ տպագրությունը»): Իսկ հունվարի 14-ին կայացած չորրորդ՝ եզրափակիչ նիստում հանդես եկան Բ. Գ. Դ. Լալիկ Խաչատրյանը («Թաղեոս վարդ. Աստվածատրյանի «Համաբարբառ» Հին և Նոր Կտակարանաց» աշխատության հրատարակությունը»), Բ. Գ. Դ. Վլադիմիր Մաղալյանը («Հայկական տպագրությունը Վրաստանում»), ՀՀ ԳԱՍ թղթակից անդամ Ալբերտ Խա-

ռատյանը («Հայ գրատպությունը Կ. Պոլսում և Ջնյուռնիայում (1567-1800-ական թթ.)»), և Կ. Գ. Դ. Համո Սուքիասյանը («Հայ պետհրատի հիմնադրումը և գործունեության առաջին տարիները»):

Այնուհետև տեղի ունեցած աշխույժ քննարկման ժամանակ անդրադարձ կատարվեց հայ գրատպության անցած ուղու կարևոր դրվագներին, տարբեր վիճահարույց հարցերին, ինչպես նաև ներկա վիճակին ու առկա խնդիրներին: Վերջում պատմության ինստիտուտի տնօրեն Ա. Մելքոնյանն ամփոփեց գիտական նստաշրջանի արդյունքները՝ նշելով, որ այն անցավ շատ բարձր մակարդակով: Նա առանձնապես կարևորեց հանրապետության տարբեր գիտակրթական հաստատությունների մասնագետների ընդգրկմամբ հայ գրատպության անցած ուղու վերաբերյալ նոր ուսումնասիրություններ կատարելու և այդ խնդիրն նվիրված գրքեր, հոդվածների ժողովածուներ տպագրելու հարցը:

Գիտաժողովի զեկույցները կտպագրվեն առանձին գրքով:

Համո ՍՈՒՔԻԱՍՅԱՆ
Պատմական գիտությունների
թեկնածու, ՀՀ ԳԱՍ պատմության
ինստիտուտի գիտաշխատող

Հայ երիտասարդությունն այսօր կարծես ազատագրվում է ռոմանտիկ իդեալիզմից, պատրանքներից և կանգնում օգտապաշտ իրատեսության դիրքերում՝ ձգտելով ազատվել մանկամտացնող խնամառությունից և ձեռք բերել կյանքի ուղի ընտրելու ազատություն ու տնտեսական ինքնուրույնություն: Մայրաքաղաքային երիտասարդության մի մասը հակված է իր մեջ դաստիարակել անտարբեր վերաբերմունք ուսման, իրադարձությունների և մարդկանց նկատմամբ՝ իրեն ապահովագրելով հիվանդագին ապրումներից ու հիասթափություններից:

Հայ հասարակության մեջ, առավելապես տարեց մարդկանց շրջանում գերակա հնչեղություն են ստացել մարդկային ջերմության, կապվածության, սիրո ու կարոտի ելևէջները: Հայ ծնողը հաճախ տուժում է ոչ

նույնիսկ ընտանեկան շրջանում: Ավելին, իրեն միայնակ է զգում սեփական պատերի մեջ: Այդօրինակ միայնությունը դարձել է ամենօրյա ծանր ապրում, որը թուլացնում է նրանց կենսական ուժերը, կյանքը դարձնում անիմաստ: Միաժամանակ, ներընտանեկան խորթացածության կողքին նկատվում են ծնողական և որդիական սիրո իսկական բարոյական կարոտախտի երևույթներ:

Վաղմշակված ժամանակներից զավակապաշտությունը հայի համար եղել է ու կա նրա գոյապահպանման ամենագործող կռվանը: Իսկ այսօր... Մոլախոտի պես աճ են տալիս ծնողության ցուցանիշները, բարքերի գոեկությունը: Բարոյական այդ անասնացումը սպառնում է հիմնավոր քրիստոնեական քաղաքակրթության արժեքներին: Այդ արժեքների քայքայմամբ, Վ.Տերյանի խոսքով ասած՝ «մեռնում է ... ազնիվ ու լուսեղեն հոգին Հայաստանի, ... մեռնում է հոգևոր Հայաստանը»:

առավել ուժեղ նրա ինքնապահպանման բնագոյն է:

Սերունդների միջև հոգևոր կապերի խզման մասին տագնապով են խոսում մանկավարժները, հոգեբանները և սոցիոլոգները: «Արժեքների կոնֆլիկտ» ասելը քիչ է, քանի որ հիմնախնդիրը առավել տարողունակ է և ընդգրկում է ողջ ազգային կյանքը: Ամենավտանգավորն այն է, որ բարոյահոգեբանական ու նյութական թակարդի մեջ հայտնված ազգն այսօր այլևս չի կարող կամ այլևս չի ուզում վերստեղծել ու պահպանել, նաև արդիականացնել ու նորացնել իր ինքնության հիմնարար արժեքները, քանի որ վերստին Վ.Տերյանի խոսքերով ասած. «...ամեն մի՝ ազգ կազմելու ցանկություն ու կամք ունեցող ժողովուրդ անդադար պետք է ստեղծե այն արժեքները, որոնք նրա ինքնության առավելատյաններն են» («Հոգևոր Հայաստան»):

Այժմ բազմաթիվ երիտասարդ հայեր աշխատում

Ներընտանեկան օրավաժությունը՝ Նոր գորշյալ հանգույց

այնքան նյութական զրկանքներից, որքան որդիական ջերմության ու սրտառու վերաբերմունքի պակասից... Այդ ամենին ի տես՝ մարդ ակամա մտածում է՝ մի՞թե արդեն եկել են, վրա հասել առաքյալի ակնարկած վերջին ժամանակները... «...վերջին օրերին չար ժամանակներ պիտի գան, երբ մարդիկ պիտի լինեն անձնասեր, փողասեր, հպարտ, ամբարտաւան, հայիոյող, ծնողներին անհնազանդ, անշնորհակալ, անմաքուր...» (Բ Տիմոթ. 3:1-5):

Մի՞թե այսօրվա երիտասարդների ականջը տակավին չի բացվում՝ լսելու մեր ժամանակի ամենազգայուն բանաստեղծներից մեկի՝ արցունքոտ ու արցունքաբեր ձայնը՝ սիրելի ծնողին ուղղված Ռ.Դավոյանի մեղաքաղվիչ «մեղա»-ն, որը կարող էր դառնալ նաև մեր «մեղա»-ն.

- Որքան էլ որ ապրումներս խորանան,
Քո հայացքի շրջանակից եմ կախված,
Շրթունքներիս՝ քո խոսքերի մանանան,
Հոգիս՝ սիրուդ լռության մեջ թաթախված:

Մայր, ամեն օր ինձ մայրություն ես անում,
Բայց քանի՞ օր ես քո զավակը եղա. —
Ցավն իմ հոգուց հին հառաչանքն է քանում,
Որ ողորձեմ՝ մայր, քաղցր մայր, քեզ մեղա:

Դարանակաված գայթակղությունների ու փորձանքների նոր ժամանակներում ամեն մի հայ ծնող անվստահություն և սրտի փղծուկ է զգում, երբ խոսվում է իր զավակների սոցիալական վիճակի մասին: Առանձնանում է ծնողների այն տեսակը, որն իրեն համարում է «անպետք, անարժան ծնող»: Ամենուր այն ծնել է ծնողական մեղքի ու միայնության համընդգրկուն զգացողություն: Ծնողը հաճախ իրեն լիարժեք չի զգում

Խորհրդանշական է, որ այժմ մի բևեռում հայերս հարկադրաբար ապրում ենք բացառապես օրախնդիր հոգսերով («Ի՞նչ հեռանկարի մասին մտածես, եթե չգիտես, թե քեզ և քո ընտանիքին ինչ է սպասում վաղը»), իսկ մյուս բևեռում խորհրդածում ենք այնպես, կարծես թե անմահ ենք («Ի՞նչ կասեն մեր հետնորդները»): Հայ ընտանիքը հաճախ զգում է հոգսերը հաղթահարելու ճիգերի անարդյունավետությունը («Որևէ ծրագիր չունեն, չգիտեն, թե ինձ ու իմ ընտանիքին վաղը ինչ է սպասում, ինչ կասեն մեր հետնորդները»), «Ապրում ենք սոսկ օրախնդիր հոգսերով, ապագան թվում է անորոշ ու լի տագնապներով»), սակայն, տարօրինակ կերպով, հայերի շրջանում գերիշխում է ոչ թե կարճաժամկետ (օր-շաբաթ-ամիս), այլ երկարաժամկետ (կեստարի-մեկ տարի) պլանավորումը: Թերևս իրավացի են նրանք, ովքեր կարծում են, որ հայի մեջ

են հանրապետությունից դուրս, ներգրավված են արտագնա աշխատանքներում և խիստ հազվադեպ են տեսնում իրենց երեխաներին: Ծանոթ լրագրողներից մեկը նկատում է. «Ժամանակի ընթացքում երեխաներն այնպես են վարժվում հոր տնական բացակայությանը, որ անտարբեր են դառնում նույնիսկ այն ժամանակ, երբ հայրը հայտնվում է տանը: Իրավասու ծնողից հայրը վերածվել է սոսկ փող բերող, հայթայթող հասարակ մարդու»:

Մեր դիտարկումները ցույց են տալիս, որ հայ կանայք դժգոհ են իրենց ամուսիններից՝ երեխաների դաստիարակությանը անմասնակից վերաբերմունքի համար: Այսպես, օրինակ, մեր հարցումների ժամանակ հայ կանայք արտահայտել են իրենց ցանկությունները. «Կցանկանայի, որ ամուսինս ավելի սերտ կապեր պահպաներ երեխաների հետ», «Լավ կլիներ, որ ամուսինս երեխաներին խորհուրդներ տար կյանքի կարևորագույն հարցերի վերաբերյալ», «Ամուսինս պետք է ավելի շատ հետաքրքրվի երեխաներով», «Հարկավոր է, որ ամուսինները չլռեն, այլ ինչ-որ բանի շուրջ խոսեն երեխաների հետ», «Ամուսինը պետք է լինի դաստիարակի դերում» և այլն:

Հայ երիտասարդների ներկայիս սերնդին բնութագրական են սպառողական և խնամառական տրամադրությունները, անսքող եսակենտրոնությունը, քաղաքացիական պարտքի բացակայությունը, անտարբեր վերաբերմունքը պետական, քաղաքական և հասարակական գործերի նկատմամբ, հաճույքի և հաճելի ժամանցի նկատմամբ անզուսպ ձգտումը: Նման տրամադրությունների նկատելի ուժգնացումն են հաստատում տարբեր հարցումների արդյունքները: «Ինչո՞ւ եք տեսնում ձեր կյանքի իմաստը» հարցի պատասխանները բաշխվել են հետևյալ կերպ. >5

եօՍàòèø²Đ²Մ² ðì °êî² ¶°î Û°òđ

Արշակ Պենկյան, Գրեմ-Սիմոն. մի թատերախաղի պատմություն

19-րդ դարի կեսերին Կոստանդնուպոլսում ձևավորվեց հայ թատերական արվեստի մի ուրույն համակարգ, որը զարգացման իր մակարդակով կարող էր համեմատվել թատրոնի առաջընթացն ապահովող զարգացած երկրների կառույցների հետ: Բոլոր ժանրերում գործող այս թատրոնում է, որ հայկական առաջին՝ Տիգրան Չուխաճյանի (1887-1898) «Արշակ Բ» օպերայով սկիզբ առավ նաև հայ երաժշտական թատրոնը (1868): Չուխաճյանի մեկ այլ գլուխգործոց՝ «Լեբլեբիջի Հոր-հոր աղա» օպերան (1876) բեմարվեստի այս ճյուղը հարստացնելուց բացի, ձևավորեց նաև միայն պոլսահայ թատրոնին բնորոշ արտիստական փայլուն ուժեր՝ Մարտիրոս Մնակյան (1837-1920), Սերովբե Պենկյան (Պենկյան, 1838-1900) և նրա ազգանունն ու գործը ժառանգած Արշակ Պենկյան (Պենկյան, 1867-1923): Դերասաններ, որոնց միավորում է օպերետի գլխավոր հերոսի՝ Հոր-հոր աղայի կերպարը, և որոնցից յուրաքանչյուրը հասավ այդ կերպարի մեկնաբանման յուրօրինակ գազաթմակետի:

Այսուհանդերձ, Արշակ Պենկյանն էր,

որը, հավանաբար, այս դերակատարումով հասավ ընդհանրապես օպերետային արվեստի չգերազանցված մակարդակի: Նրա խաղի և բեմադրությունների ակնամատես Վահրամ Փափազյանը (1888-1968) գրում է. «Նրա բոլոր անձնավորումների մեջ ամենաաչքառուն

Հոր-հոր աղան էր, և արդարացի էր, որ ժողովուրդը նրան թաղեց «Լեբլեբիջու» զգեստով և նրա արվեստի էմբլեմա՝ մաղը կրծքին»: «Այնքան էր նա նույնացել իր ստեղծած օպերետի հետ, շարունակում է Փափազյանը. այն աստիճան այդ գործը նրան էր բաղի ամենալայն առումով, որ նրա գնալով, գնաց և արվեստի այդ ճյուղը»:

Օպերետի ասպարեզում հասնելով կատարելության՝ Արշակ Պենկյանը նույնպիսի հաջողությամբ ստեղծեց նաև կատակերգակ արվեստագետի իր պոլսեցի՝ կատակերգակի տեսակը: Այստեղ ևս նա անմրցելի էր թե՛ իբրև դերասան և թե՛ իբրև բեմադրիչ: Բեմադրում, խաղում էր հիմնականում թուրքերենից թարգմանված կամ հայացված զավեշտներ, որոնց մեջ կային նաև իր իսկ հեղինակության գործեր («Սեն գետի ոճիրը կամ Փարիզի լրագրավաճառը»), «Կառապանը կամ ծերունի տասնապետը», «Պենկյան ի Հոռոմ», Թուրքիայից բացի, իր արվեստը ներկայացնելով նաև Բուլղարիայի, Ռումինիայի, Եգիպտոսի, Հունաստանի, ինչպես նաև Լոնդոնի և Փարիզի հանդիսատեսին:

Պենկյանի պիեսները, որպես կանոն, այդպես էլ մնում էին ձեռագիր վիճակում: Սակայն դրանցից մեկը՝ «Դայի Կարպետ կամ Ամերիկահայ փեսացուն», այսուհանդերձ, տպագրվեց, և, առանձնանալով մյուսներից, ուշագրավ է ինչպես իր պատմությամբ, այնպես էլ արտաշխարհի հայ թատրոնում, հատկապես Եգիպտոսի թատրոնում թողած իր հետքով:

Երկար տարիների ընթացքում թատերախաղը հայտնի էր որպես «Կավեռոշ» երգիծական շաբաթաթերթի աշխատակից Գրեմ-Սիմոնի (Սիմոն Էքմեքյան) հեղինակություն: Կատակերգության բեմադրությամբ էլ (1920) Գրեմ-Սիմոնը՝ ժամանակին մեծ ժողովրդականություն վայելող «Օգսեմի նամակները» շարքի հեղինակը, միանգամից համարվեց երվանդ Օտյանի և Հակոբ Պարոնյանի դասակիցը: Պիեսը ներկայացնում է Կոստանդնուպոլսի միջավայրը՝ ծաղրելով հասարակության բոլոր բարձր խավից սկսած մինչև ձկնորսների շրջանները հասած այնպիսի մի երևույթ, ինչպիսին օտարամոլությունն է: Երվանդ Օտյանի և Միքայել Կյուրճյանի «Չարշըլը Արթին աղա կամ Ֆրանքո-թրեական պատերազմ» կատակերգության ոգով գրված մի գործ, որի պատմությունն ինքը՝ Գրեմ-Սիմոնը, պիեսի հրապարակումից տասնամյակներ անց «Քուլիս» ամսագրի էջերում ներկայացնում է >6 հետևյալ կերպ.

...Նոր գորշյալ հաճույց

➤ «Ձբաղվել սիրած աշխատանքով, որը կապահովի լավ վաստակ», «Լավ ապրել, չուզողի աչքը հանել», «Ապրել հանուն հաճույքի», «Ունենալ ապահովված ընտանեկան կյանք», «Վարել անհոգ կյանք», «Նպատակ չունենալ» և այլն:

Հատկանշական են նաև մեկ այլ հարցի պատասխանները: «Ինչո՞ւ եք տեսնում ձեր աշխատանքի իմաստը» հարցի պատասխանները բաշխվել են հետևյալ կերպ. «Փող վաստակել», «Ապրել բարեկեցիկ, անվտանգ ու արժանապատիվ կյանքով», «Աշխատանքում ինքնահաստատվել», «Կատարել հասարակության հանդեպ իմ պարտքը», «Շատացնել կանաչը» («կանաչը»՝ դուլարը, ինչպիսի՝ սիմվոլ): Այն էլ ասենք, որ հանուն հայ հասարակության բարօրության աշխատել ցանկացողների թիվը խիստ աննշան է:

Հայ երիտասարդների մեծամասնությունը, ցավոք, պատկանում է անձնակենտրոն անհատապաշտների խմբին: Նրանց զգալի մասը նախընտրում է ապահովված մարդու ինքնուր, «բուսական» գոյությունը, խուսափում է հետևողական ջանքերից, որոնք կարող էին նրանց համար նման կյանք ապահովել: Այդօրինակ պատասխանները հակադիր են այն ավանդական պատկերացումներին, թե հայերը աշխատասեր, մասնագիտական առաջխաղացումը գնահատող ժողովուրդ են:

Նույն եսակենտրոն հակումները դրսևորվել են մեր մեկ այլ հարցազրույցի ընթացքում: Միա թե ինչ են պատասխանել հայ երիտասարդները այն հարցին, թե ինչի՞ մեջ են տեսնում կյանքի իմաստը. «Ընկերախմբում», «Հաճույքի մեջ», «Ընտանիքում», «Աշխատանքում», «Ուսման մեջ», «Հակառակ սեռի հետ ունեցած շփումների մեջ» և այլն: Պատասխաններ, որոնցում տարօրինակ կերպով «համագործակցում» են լավ ու վատը, վեհն ու նսեմը:

Հակահասարակական վարքի հակված հայ դեռահասների առօրյան բացասաբար է ազդում ծնողների հետ նրանց ունեցած հարաբերությունների վրա: Անհավանական է, բայց փաստ. վերջին տարիներին հայկական մամուլում խոսում են մեզ համար խորթ այնպիսի երևույթների մասին, ինչպիսիք են երեխաների բռնաբարքներն իրենց ծնողների նկատմամբ: Խոսում են նաև երեխաների՝ հայրերի ու մայրերի, քույրերի և եղբայրների նկատմամբ ցուցաբերած դաժանությունների մասին: Այդ հիմնահարցով զբաղվող հոգեբանները դեռևս չեն կարողանում ճշգրիտ ասել, թե որքան երեխաներ են իրենց ծնողներին ծեծում, սակայն բոլորը համակարծիք են. ծնողի արժանապատվությունը ոտնահարող բախումներն անհամեմատ ավելի շատ են, քան կարելի էր ենթադրել:

Ծնող-զավակ հարաբերությունները հիշեցնում են խուլուհամրների երկխոսություն: 15-23 տարեկաններին ուղղել էինք երկու հարց. «Ձեր հոր հետ քննարկո՞ւմ եք ձեր գործերը» և «Ձեր մոր հետ քննարկո՞ւմ եք ձեր գործերը»: Առաջին հարցին տրված պատասխանները հետևյալ կերպ են

բաշխվել. «Հիմնավոր կերպով քննարկում եմ», «Երբեմն քննարկում եմ», «Գրեթե չեմ քննարկում», «Հայրս որևէ մասնակցություն չունի իմ գործերին»:

Մայրերի մեծամասնությունը կենսաբանական իր եսակենտրոնությունը տարածում է նաև սիրասուն զավակների վրա: Հարցված մայրերի միայն որոշ մասն է զավակներին ներշնչում այն միտքը, որ անձնական շահերը, երջանկությունը հարկավոր չէ վեր դասել համագային շահերից, մյուսը խորհուրդ է տալիս ուրիշներին օգնության ձեռք երբևէ չմեկնել, ամուսնությանը վերաբերվել խիստ հաշվեկատորեն, ինչպես հաջողակ գործարքի: Այս ամենն ինձ հիշեցնում է Ինգմար Բերգմանի խոսքերը. «Աշխարհը գլորվում է դեպի գրողի ծոցը, իսկ ես ինձ վերապահել եմ իրավունք՝ մշակելու սեփական այգին»:

Ամեն գնով հաճույք ստանալու և հաջողակ լինելու ներքին մարմնաջը դառնում է հայ երիտասարդության զգալի մասի կյանքի միակ իմաստն ու ապրելաձևը:

Հայ իրականությունը երիտասարդների մեջ ձևավորում է հարստություն դիզելու տենչ, դաժանություն, եսակենտրոնություն, անբարո վարք և անպատասխանատվության զգացում: Դրանք են այն առանցքը, որի շուրջ պտտվում են հայ երիտասարդների զգալի մասի մտքերն ու զգացմունքները, որի տեսանկյունից էլ փորձում են լուծել բազում կենսական հարցեր, երբեմն՝ քրեական վարքագիծ դրսևորելով, «ճշտով ռազբորկա» անելով...

Վերլուծությունները ցույց են տալիս, որ այսօրվա հայ երիտասարդության մեջ տեղի են ունենում ավանդական - անանց արժեքների յուրօրինակ մուտացիաներ, որոնց հետագա ահագնացումը կարող է կործանարար լինել ինչպես հայ ընտանիքի, այնպես էլ, հավանաբար, մեր մեծ ընտանիքի՝ ազգի համար: Հանուն ապագա կյանքի՝ պետք է լուծել այս գործյան հանգույցը: Այդ հանգույցի լուծմանը կարող են նպաստել իրավական-քաղաքացիական գիտակցության բարձրացումը, դրա անհրաժեշտության գիտակցումը...

Շատ կարևոր է նաև ծնող-զավակ փոխհարաբերությանը վերաբերող ավանդական ընկալումների, փոխադարձ օտարվածության նորագույն ախտերը բուժող զգացումների վերաբարձումը: Բուժիչ մշակակություն կարող է ունենալ օրինակ, շիրազյան հայրերգական ու մայրերգական բանաստեղծության վերհիշեցումը.

... *Այնտեղ տարեք գիրքս բարի,
Ուր հոր գինը չգիտեմ,
Ուր որդիք են կիրքը չարի՝
Հորը հարսով կխայթեն:*

...*Աշխարհ տարեք, որ բժշկվեն,
Քար սրտերը հայրամուռ,
Ու մեղքի ծովն այնպես քավեն,
Որ սրբանա կյանքն էլ նոր...*

Մամուլ Ա. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Փիլիսոփայական գիտությունների
թեկնածու

ՔՁ ՅԵՕՒ ի շ ծ, շ ä ՕՒ ՄՁ Մ

Հունվարի 22-ին Երևանի Ֆիզիկայի ինստիտուտը կրեց անդառնալի կորուստ, վախճանվեց հայ անվանի գիտնական, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, ֆիզմաթ գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Համլետ Հարությունի Վարդապետյանը:

Հ. Վարդապետյանի գիտական և գիտակազմակերպական գործունեությունը որոշիչ դեր է ունեցել հանրապետությունում տարրական մասնիկների փորձարարական ֆիզիկայի և միջուկա-

յին ֆիզիկայի կայացման ու զարգացման գործընթացում:

Հ. Վարդապետյանը ծնվել է 1927 թ. մայիսի 26-ին Երևանում: 1952թ. ավարտել է Փարիզի ֆիզիկայի և քիմիայի բարձրագույն դպրոցը և 1953-ին՝ Սորբոնի համալսարանը: 1952-57 թթ. աշխատել է Փարիզի Ռադիոնի ինստիտուտի Կյուրիի անվան լաբորատորիայում միջուկային ֆիզիկայի համաշխարհային ճանաչում ունեցող գիտնականներ Իրեն և Ֆրեդերիկ Ժոլիո-Կյուրի ամուսինների մոտ, այնուհետև 1957-58 թթ. աշխատել է Օրսեի (Ֆրանսիա) Միջուկային ֆիզիկայի ինստիտուտում: Ֆրեդերիկ Ժոլիո-Կյուրիի ղեկավարությամբ պաշտպանել է դոկտորական ատենախոսություն:

Սկսած 1960թ.՝ նրա գիտական գործունեությունը կապվում է կառուցվող Երևանի էլեկտրոնային օդակաձև արագացուցիչի հետ: Հետագա տասնյակ տարիների ընթացքում նրա ջանքերի շնորհիվ ինստիտուտ է ներմուծվում ժամանակակից էլեկտրոնային և հաշվողական տեխնիկա, նրա անմիջական ղեկավարությամբ ստեղծվում է հզոր փորձարարական բազա, որի վրա հաջողությամբ իրագործվում է ցածր ու բարձր էներգիաների միջուկային ֆիզիկայի և տարրական մասնիկների ֆիզիկայի ոլորտում հետազոտությունների լայն ծրագիր:

Հ. Վարդապետյանի գլխավորությամբ աշխատող գիտական խմբին հաջողվում է մի շարք կարևոր արդյունքներ ստանալ, որոնք հնարավորություն տվեցին առաջ շարժվել հադրոնների և միջուկների կառուցվածքի, ինչպես նաև տարրական մասնիկների հիմնարար հատկությունների ուսումնասիրության մեջ:

Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտի էլեկտրոնային արագացուցիչի վրա մասնիկների ֆոտոծնման երևույթների բնագավառում կատարած հետազոտության արդյունքները նոր լայն ճանաչում են բերում Հ.Հ. Վարդապետյանին և նրա գործընկերներին:

Բեղմնավոր գիտական գործունեության համար Հ.Հ. Վարդապետյանը պարգևատրվել է Աշխատանքային կարմիր դրոշի (1971թ.) և Պատվո նշան (1976թ.) շքանշաններով, իր գործընկերների հետ արժանացել է գիտության և տեխնիկայի բնագավառում Հայաստանի Հանրապետության պետական մրցանակի (1980թ.):

Հ. Վարդապետյանը եռանդով զբաղվել է նաև գիտական աշխատանքների կոորդինացման, գիտնականների միջազգային համագործակցության կազմակերպման բնագավառում: Առանձնահատուկ կարևորություն ունի Հ.Հ. Վարդապետյանի գործունեությունը Միջուկային հետազոտությունների միացալ ինստիտուտի (ք.Դուբնա, Ռուսաստան) աշխատանքային մարմիններում, որտեղ նա երկար տարիներ Հայաստանի Հանրապետության լիազոր ներկայացուցիչն էր: Նրա գիտական հեղինակությունը նպաստավոր գործոն է հանդիսացել այդ միջազգային կազմակերպությունում աշխատող հայ ֆիզիկոսների գիտական լայն գործունեության համար:

Մեծ էր նաև նրա ներդրումը հանրապետության համար գիտական կադրերի պատրաստման հարցում: Հ.Հ. Վարդապետյանը փաստորեն Հայաստանում ստեղծել է ֆիզիկոս-փորձարարների գիտական դպրոց: Նրա ղեկավարությամբ պաշտպանվել են 15-ից ավելի թեկնածուական և 5 դոկտորական ատենախոսություններ: Նա հաջողությամբ զուգակցել է արդյունավետ գիտական աշխատանքը մանկավարժական գործունեության հետ: Սկսած 1968թ.՝ տարիներ շարունակ դասավանդել է Երևանի պետական համալսարանում (1969-74 թթ. եղել է միջուկային ֆիզիկայի ամբիոնի վարիչը):

Մարդկային մեծ հմայք ունեցող Համլետ Հարությունի Վարդապետյանի հիշատակը հավերժ կմնա նրանց սրտերում, ում բախտ է վիճակվել ծանաչելու և աշխատելու նրա հետ:

Երևանի ֆիզիկայի ինստիտուտ
ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիա
Գիտության պետական կոմիտե

Ձորագետի հիդրոէլեկտրակայանը 80 տարեկան է

Առաջին համաշխարհային պատերազմի նախօրյակին օտարերկրյա մի քանի բաժնետիրական ընկերություններ ծրագրել էին Ձորագետի վրա հեկ կառուցել: Մտահղացումը չիրականացավ: Նկատի ունենալով Ձորագետի հեկ-ի կառուցման անհրաժեշտությունը՝ ստեղծվեց Ձորահեկի կառուցման կոմիտե: 1927 թ. հուլիսին սկսվեց Ձորահեկ-ի շինարարությունը:

Ձորահեկ-ի կառուցումը անհրաժեշտ էր Կիրովականում (այժմ՝ Վանաձոր) և Ալավերդիում նոր զարգացող քիմիական արդյունաբերության համար: Միաժամանակ այն լրացուցիչ էլեկտրաէներգիա պետք է մատակարարեր Կիրովականի և Լենինականի տեքստիլ և շինանյութերի արդյունաբերական ձեռնարկություններին: Նախատեսվում էր էլեկտրաֆիկացնել Սանահին-Ղարաքիլիսա, Ղարաքիլիսա-Լենինական երկաթուղային տեղամասերը: Լիարժեք տեխնիկայի բացակայության պատճառով շատ դժվար էր ընթանում կայանի

կառուցման գործը: Հատկապես դժվարություն էր առաջացնում լեռնային պայմանների առկայությունը: Այդ պատճառով էլ սովորական խուլ ամբարտակի կառուցման սկզբնական ծրագիրը վտանգավոր համարվեց և փոխարինվեց «շլյուզ» ամբարտակով:

1928 թ. հոկտեմբերի 1-ից մինչև 1930 թ. հունվարի 1-ը հեկ-ի շինարարական աշխատանքների պլանը կատարվեց 102.5%-ով: Ձորագետի հեկը համարվում էր համաժողովրդական կառույց: Նրա շինարարության համար պատվերներ էին կատարում Միության շատ գործարաններ: հեկ-ը շահագործման հանձնվեց 1932 թ. նոյեմբերի 15-ին: Միաժամանակ գործարկվեցին Կիրովականի շրջանային ենթակայանը, Ձորահեկ-ի Կիրովական և Ձորահեկ-Ալավերդի էլեկտրահաղորդման գծերը: Կայանի կառուցումը լուրջ խթան հանդիսացավ հանրապետության էներգետիկայի զարգացման և կադրերի պատրաստման առումով: Կա-

1970-80 թթ. Յաթկ-ի նախագծման և կառուցման ժամանակ Յայաստանի տարածքը, ըստ հորհրդային Միության սեյսմիկ շրջանացման քարտեզի և գոյություն ունեցող նորմատիվ փաստաթղթերի, գործնականում համապատասխանում էր 7-բալանոց գոտու ($g=0,2$):

Յայաստանի ատոմակայանի նախագծման, նրա կառուցման աշխատանքների իրականացման համար ընդունվեց կառավարության որոշում, համաձայն որի՝ ՀՀ ԳԱ-ի Լենինականի երկրաֆիզիկայի և ինժեներային սեյսմաբանության ինստիտուտը պետք է լինե՞ր գլխամասային, իսկ նրա տնօրենը՝ ակադեմիկոս Արմեն Նազարովը, աշխատանքները համակարգող և գիտական

Նոր կառուցվող ատոմակայանի և հարակից տարածքների սեյսմիկ և գեոդինամիկ անվտանգության ապահովման մոնիթորինգի ստեղծման անհրաժեշտության մասին

ղեկավար:

Ծրագրի իրականացմանը մասնակցում էին ԵՊՀ-ի աշխարհագրության և երկրաբանության ֆ-կը, ակադեմիայի մեխանիկայի, երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտները, սեյսմակայուն շինարարության ինստիտուտը, նախագծային ինստիտուտներ, Յայպետ-չինը, ինչպես նաև հորհրդային Միության բազմաթիվ առաջատար գիտահետազոտական կենտրոններ: Արմեն Նազարովը աշխատանքներին ընդգրկեց հանրապետության լավագույն մասնագետներին՝ ակադեմիկոսներ Ա. Ասլանյանին, Ա. Գաբրիելյանին, Բ. Կարապետյանին, Է. Խաչիյանին, դոկտոր, պրոֆեսորներ Ս. Դարբինյանին, Յ. Սարգսյանին, Կ. Յակոբյանին և բազմաթիվ առաջատար մասնագետների, որոնք մեծ պատասխանատվությամբ լծվեցին գործին:

Արմեն Նազարովը, հաշվի առնելով կառուցվող Յաթկ-ին և ՀՀ-ում սպառնացող երկրաշարժերի վտանգավորության չափումները, հասկացավ, որ 7 բալանոց գոտու համար կառուցվող ատոմակայանի ժամանակ 1 բալը կպակասի շինարարության ժամանակ, 1 բալը էլ կկորչի նախագծային աշխատանքների ժամանակ, և արդյունքում կունենանք 5-բալանոց երկրաշարժին դիմակայող ատոմակայան: Ստացվում է, որ սեյսմիկ ռիսկի նվազեցման փոխարեն մենք, փաստորեն, պետք է ավելացնենք նրա վտանգը:

Ա. Նազարովը զնաց հակառակ ծանալարիով, 1 բալ ավելացնել ի հաշիվ շինարարների (կստացվեր 8-բալ) և 1 բալ էլ՝ նախագծման ժամանակ: Ստացվում է 9 բալ և 0,5 բալ ռիսկի նվազեցման համար: Արդյունքում նախագծվեց և կառուցվեց 9-բալանոց երկրաշարժին դիմակայող ատոմակայան: Եվ առ այսօր էլ ատոմակայանը հաջողությամբ ծառայում է հանրապետությանը և հայ ժողովրդին: Մեր ժողովուրդը երբեք չի մոռանա այն մութ ու խավար տարիները, երբ մեր իշխանավոր այրերը, որոնց մա-

կարդակը 0-ական էր, առանց հասկանալու, փակեցին այն: Ամենացավալիս այն էր, որ նրանց ջրաղացին ջուր էին լցնում որոշ ակադեմիկոսներ, և նրանք էլ առաջիններից էին, որ լքեցին Յայաստանը: Նկատենք, որ սեյսմիկ մոնիթորինգը առաջին հերթին հարկավոր է Յաթկ-ի ղեկավարությանը, որը, ի պատիվ նրա, ինքն արդեն ապահովել է սեփական ուժերով ստեղծած սեյսմիկ կայանների ցանցով:

Մեր կարծիքով, նշված մոնիթորինգին ակտիվ մասնակցություն պետք է ունենան ԱԻ նախարարությունը, սեյսմիկ պաշտպանության ծառայության Արևմտյան ՊՈԱԿ-ը, ՀՀ ԳԱ-ի մեխանիկայի, երկրաֆիզիկայի և ինժեներային սեյսմաբանության, ինֆորմատիկայի և ավտոմատացման ինստիտուտները, Բյուրականի աստղադիտարանը, ԵՊՀ-ն: Պետք է ստացված արդյունքների տվյալների մշակման և օպերատիվ վերլուծության Կենտրոնի ստեղծում Գառնիի երկրաֆիզիկական դիտարանում, որը կապահովի ոչ միայն տեղական, ռեգիոնալ, այլ նաև գլոբալ օպերատիվ տեղեկատվություն (դիտարանը ունի այդ հնարավորությունը, եթե, իհարկե, այն աշխատի):

Կստեղծվի տվյալների խոշոր բազա, կապված տարածաշրջանի, Յաթկ-ի, հանրապետության տարածքի, ինչպես սեյսմիկ, այնպես էլ երկրաֆիզիկական (դեֆորմացիաներ, թեթափություն և այլն) պարամետրային տվյալների հիմք՝ կապված սեյսմիկ և գեոդինամիկ անվտանգության հետ՝ ի հայտ բերելու գեոդինամիկ ակտիվ գոտիներ և ստրուկտուրաներ, առավել ևս, երբ մոնիթորինգի մեջ կընդգրկվի CPS-ի դիտարկման համակարգը, Յաթկ-ի տարածքում կազմակերպվող ստացիոնար սեյսմիկ և գեոդինամիկ ռեժիմի հետ կկազմակերպվի էկոքսիմիական և երկրաքիմիական մոնիթորինգ (ԵՊՀ քիմիայի ֆ-տ, երկրաբանության և աշխարհագրության ֆ-տ), որոնք կաջակցեն արդյունաբերական և էկոլոգիական անվտանգությունը և հոգ

կտանեն բնակչության հոգեբարոյական լարվածության թուլացմանը:

1. Յաթկ-ի տարածքը գրունտների դինամիկ վիճակի և ատոմակայանի աշխատող սարքավորումների ռեակցիան իմպուլսային և ցիկլային դինամիկ լարվածությունների ժամանակ, հատկապես վիբրացիայից առաջացող տատանումների և նրանց անփոփոխ պայմանների վրա՝ կատարելով անընդմեջ վերլուծություն, որոնք կարող են առաջանալ նրանց աշխատանքի ժամանակ:

2. Յաթկ-ի տարածքում 5կմ շառավղով գրանցել միկրոերկրաշարժները և դանդաղ առաջացող դեֆորմացիաները, ինչպես նաև լեռնային զանգվածների տեղաշարժերը:

3. 25 կմ շառավղով տեղական թույլ երկրաշարժերի գրանցում և սեյսմիկ ռեժիմի փոփոխությունների ակտիվացման գերհսկողություն:

Այսպիսով, սեյսմիկ մոնիթորինգը կապահովի միմյանց հետ փոխկապակցված 3-մակարդակների՝ օբյեկտիվ (Յաթկ-ի), տեղական և ռեգիոնալ երկրաշարժերի տեղեկատվություն, որը կապահովի տեղական իշխանությունների, ինչպես նաև կառավարական մարմինների մակարդակի տեղեկատվության ապահովում, հարկ եղած դեպքում՝ նրանց միջամտությունը:

Բնականաբար, գործելով երկար ու ծիգ տարիներ, ատոմակայանը դուրս է գալիս շարքից և, անշուշտ, առաջանում է նոր ատոմակայանի կառուցման անհրաժեշտությունը:

Այսօր գիտությունը զարգացել է հասել է այնպիսի մակարդակի, որ նոր պահանջներ են առաջանում նրա կառուցման և անվտանգ շահագործման համար:

Յաթկ-ի սեյսմիկ մոնիթորինգային վերահսկողությունը երկրաֆիզիկական միջավայրի վիճակի վրա ենթադրում է հիերարխիկ համակարգերի՝ ստացիոնար կետերի սեյսմիկ դիտարկումներ, որոնք պետք է ապահովեն:

Յաթկ-ի հիմնական աշխատող սար-

քավորումների կայունության վերահսկողությունը՝ ելնելով սարքավորումների նեղ-մասնագիտական բնույթից:

Ավարտելուց առաջ ուզում ենք կանգ առնել նաև մի շատ կարևոր հարցի վրա: Խոսքը Յաթկ-ի մասնագետների և նրա կոլեկտիվի մասին է, որտեղ աշխատում է գրեթե 4000 մարդ: Առանց վարանելու կարող ենք նրանց անվանել «ազգի նվիրյալներ», որոնք չլքեցին Յայաստանը և այսօր էլ ապահովում են Յայաստանի լուսավորությունը և արտադրական կազմակերպությունների աշխատանքը, որի շնորհիվ էլ երկիրը դեռ շնչում է:

Մենք մեր ձեռքով ոչնչացրինք միջազգային կարգի՝ «Նախիրտ»-ի 14-16 հազարանոց կոլեկտիվ ունեցող ձեռնարկությունը, 12-14 հազարանոց «Յայէլեկտրամաշը», «Հրազդանամաշը», «Չարենցավանը», «Մարսը» և բազմաթիվ այլ ձեռնարկությունների կոլեկտիվներ, այսինքն՝ մասնագետներ, որոնք մեր ազգային արժեքներն են ու Յայաստանի ճանապարհորդության ամենաթանկ կապիտալը:

Փառք ու պատիվ Յաթկ-ի ողջ կոլեկտիվին, որոնք չզնացին ոմն թափափուկի՝ Խ. Ստամբուլցյանի և նրա համախոհների հետևից, այլ գիտակցաբար պահպանեցին իրենց ձեռնարկությունը, չնայած այն բանին, որ Եվրոպան, Վրաստանը, Ադրբեջանը և Թուրքիան կտրուկ պահանջում էին փակել Յաթկ-ը: Ի դեպ, անգամ Ֆրանսիական իշխանությունները առաջարկեցին 100 միլիոն դոլար՝ ատոմակայանը փակելու համար, որի ինքնարժեքը 4 միլիարդ դոլարից ավելի է: Դա էլ այն Եվրոպան, որի մասին Ռ. Պատկանյանը ասել է՝ «Նգովյալ լինես, Եվրոպա»:

1994 թ. նոր կառուցվող ատոմակայանի հարթակի տարածքում, որը հարակից է հին ատոմակայանին, կատարվեցին մանրազնին աշխատանքներ (նախագծային և հիմնավորման), որին մասնակցեցին բազմաթիվ կոլեկտիվներ, փորվեցին 200-ից ավելի պարամետրիկ և հեռակետային հորատանցքներ, որոնցից 3-ը մինչև 500 մ խորությամբ, տարբեր պրոֆիլներով կազմվեցին երկրաբանասեյսմաբանական կտրվածքներ, որին ակտիվ մասնակցություն ունեցավ «Յայսեսմոատոմ նախագիծ» ինստիտուտը, որը մասնակցել էր նաև Իրանի Իսլամական ճանապարհորդության Բուշերիում կառուցվող ատոմակայանի հարթակի ընտրության աշխատանքներին: Ցավոք, այսօր այդ ինստիտուտն էլ փակվեց: Ուրեմն, բարի գալուստ մաղթենք Յայաստանի նոր ատոմակայանին, և որոշ գիտնականներ թող մոռանան, որ քեզ կարելի է փոխարինել արեգակնային մարտկոցներով, բամու էներգիայով, հիդրոէլեկտրակայաններով: Դրանք, ինչպես իրենց հզորությամբ, այնպես էլ ռազմաստրատեգիական նշանակությամբ, երբևէ չեն կարող համարվել լինել քեզ:

Եվ նոր Յաթկ-ը ապահով ու հուսալի կառուցելու համար այդ կարևոր խնդրին պետք է վերաբերվել այնպես, ինչպես ժամանակին Արմեն Նազարովը և նրա թիմը:

Լեոնիդ ՀԱՆՎԵՐԴՅԱՆ
Գառնիի երկրաֆիզիկական
դիտարանի վարիչ,
երկրաբանական
գիտությունների դոկտոր

Զորագետի հիդրոէլեկտրակայանը...

➤5 ռույցի մի խումբ աշխատողներ պարզատրվեցին շքանշաններով և պատվոգրերով: Աշխատանքային կարմիր դրոշի շքանշանով պարգևատրվեց նաև գրող Մարիետա Շահինյանը: Նա «Հիդրոգենտրալ» վեպում նկարագրեց Զորահէկ-ը կառուցողների հերոսական աշխատանքը:

Զորահէկ-ի 22 Սվտ հզորությամբ կայանը առաջին հնգամյակի խոշոր կառույցներից էր: Եթե մինչև 1932 թ. Յայաստանի բոլոր էլեկտրակայանները միասին տալիս էին 60 միլիոն կվտ.ժամ էլեկտրաէներգիա, ա-

պա միայն Զորահէկ-ը տվեց 86 միլիոն կվտ.ժամ էլեկտրաէներգիա: Զորահէկ-ը շահագործման հանձնելուց հետո մեծ զարգացում ապրեց Կիրովականի քիմիական արդյունաբերությունը: Մեքենայացվեցին Ալավերդու պղնձի արդյունաբերության ձեռնարկությունները: Հնգամյակի միայն վերջին երկու տարիների ընթացքում կառուցվեցին յոթ գյուղական էլեկտրակայաններ Աղստև գետի վրա կառուցված Իջևանի հէկ-ը, Դիլիջանի հէկ-ը, Մարտունու, Աշտարակի, Օշականի, Զորահէկ-ի, Ամասիայի էլեկտրակայանները:

